

ספריות משולבות (ציבוריות-בית-ספריות) בבתי-ספר יסודיים בישראל; הערכת מצבן ותפקודן כספריות בתי-ספר / קרליץ ציפורה

תקציר :

המונח ספרייה משולבת מתייחס לדגם של ספרייה הממלאת שתי פונקציות: ספריית בית-ספר וספרייה ציבורית. שילוב שתי הספריות לכלל ספרייה אחת קיים באיזורים כפריים של דרום אוסטרליה, ניו זילנד, קנדה, כמה מדינות בארה"ב, בריטניה, וולס, גרמניה, שבדיה ונהוג במקומות שונים במדינת ישראל. ביסודו של רעיון הספרייה המשולבת מונחת הדעה, כי איחוד שתי הספריות ימנע כפילויות וישגי חיסכון במשאבים.

ספרות ענפה, הכוללת בעיקר תיאורים של ניסיונות מקומיים, עוסקת בנושא הספריות המשולבות. התומכים ברעיון מעלים את החיסכון הנובע ממתקנים משולבים, המתנגדים מעלים את החסרונות העיקריים הקשורים לניסיון לענות, במסגרת ספרייה משולבת, על צרכי התלמידים והציבור כאחד. בארץ, נושא הספריות המשולבות טרם נחקר ולא נכתבו כל הערכות על סוג זה של ספריות הפועלות בכמה עשרות בתי-ספר בארץ.

מטרת המחקר

לבדוק את דגם הספרייה המשולבת בבתי-ספר יסודיים בארץ, מן ההיבט הבית-ספרי ולזהות יתרונות וחסרונות בקיומו בארץ.

השערת המחקר

מצבן של הספריות המשולבות טוב יותר ממצבן של ספריות בתי-ספר עצמאיות בפרמטרים של שטח, אוסף, שעות פתיחה וטכנולוגיות מתקדמות. תפקודן של הספריות המשולבות עולה על תפקודן של הספריות העצמאיות מבחינה מקצועית, בפעילות ובכמות השאלות. הספרנים, מנהלי בתי-הספר והמורים מרוצים מהדגם.

מתודולוגיה

הכלי ששימש לצורך המחקר היה שני סוגי שאלונים, "שאלון סקר ספריות משולבות" ו"שאלון סקר ספריות בתי-ספר", אשר נשלחו לבתי-ספר, בחודש אפריל 1996:

- א. שאלון "סקר ספריות משולבות" נשלח אל 130 בתי-הספר היסודיים אשר בהם, על פי רישומים רשמיים, קיים סוג כלשהו של ספרייה משולבת.
- ב. "שאלון סקר ספריות בתי-ספר" נשלח ל- 33 בתי-ספר, אשר נבחרו באופן אקראי מתוך מאגר שמות בתי-הספר, והיו אמורים לשמש קבוצת ביקורת. שני סוגי השאלונים כללו כל אחד 3 חלקים: שאלון לספרן, שאלון למנהל ושאלון למורה. ההיענות ל"סקר ספריות משולבות" הייתה של 70% בקירוב, אולם רק 72 שאלונים, 55% מהשאלונים שנשלחו, נמצאו ראויים להיכלל במדגם, לצורך המחקר. ההיענות ל"שאלון סקר ספריות בתי-ספר" הייתה של 48%. אולם רק 14 מהשאלונים שהתקבלו (42.4%) נמצאו ראויים להיכלל במחקר, כמייצגי קבוצת הביקורת. המדגם הסופי כולל 86 ספריות.

ממצאים עיקריים

- מחצית מהספריות המשולבות הוקמו משנות ה-80 ואילך.

- כרבע מהן נמצאות בישובים עירוניים, כרבע נמצאות בישובים המנוהלים ע"י מועצות מקומיות וכמצית בישובים של מועצות אזוריות.
- רק ב- 12 ספריות משולבות (אזוריות) גודל השטח הממוצע לספרייה גדול מהשטח המומלץ לספריית בית-ספר יסודי.
- הספריות המשולבות במדגם פתוחות בממוצע 5 ימים בשבוע, כ- 20.7 שעות בבוקר.
- לספריות המשולבות במדגם יש יתרון על הספריות הלא משולבות במספר הספרים הכולל שהן מציעות ובמספר הספרים לתלמיד, העומד, ברובן, גבוה מעל התקן המומלץ של 10 ספרים לתלמיד. השאלה היא האם יש בכך יתרון אמיתי ובעל ערך לתלמידי בתי-ספר יסודי שאוסף עצום של ספרים, שאינו רלוונטי לגביהם, עומד לרשותם.
- הספריות המשולבות במדגם מציעות יתרון על הספריות הלא משולבות בארגון ובניהול מקצועי ובטכנולוגיות מתקדמות. כמעט כל הספריות המשולבות במדגם, מאורגנות באופן מקצועי (מיון עפ"י דיואי), ומנוהלות באמצעות קטלוג.
- רק 14% מהספריות המשולבות משמשות ספרייה-מרכז משאבים ואוספיהן כוללים גם חומר אור קולי וחומר פדגוגי.
- הספרנים בספריות מקבוצת הביקורת נמצאו בעלי רמה גבוהה יותר של השכלה.
- כמחצית מהספרנים בספריות המשולבות תומכים בדגם הספרייה המשולבת והאחרים תומכים בהסתייגות או אינם תומכים כלל.

מסקנות

1. ברוב הספריות המשולבות, בבתי-ספר יסודיים בישראל, מנצלים, לטובת בתי-הספר, משאבים המיועדים לספריות הציבוריות. מאחר ולבתי-ספר יסודיים בישראל אין, באופן פורמאלי, משאבים ואין תקנים רשמיים אותם ניתן לאגם לטובת הספרייה המשולבת, הרי שספרייה משולבת בבית-ספר יסודי עדיפה על העדר ספרייה בכלל.
2. ממצאים מצביעים על כך שדגם הספרייה המשולבת מצליח יותר בספריות האזוריות מאשר בספריות הציבוריות, בערים. בפרמטרים של גודל האוסף, שטח, ניהול מקצועי ושעות פתיחה מדורגות הספריות המשולבות האזוריות מעל הספריות מקבוצת הביקורת.
3. החסרונות הבולטים של הספריות המשולבות, כפי שהם עולים מהנתונים הם: גבייה עבור השאלת ספרים (בחלק מהספריות), הגבלת השימוש החופשי בספרייה, רובן אינן מתפקדות כספרייה-מרכז-משאבים, אי התאמת נהלים לצרכי בית-הספר, נתק בין עובדי הספרייה וצוות בית-הספר.
4. אחוז גבוה יחסית של ספרנים (19%) ומנהלים (32.5%) נמנע מלענות על השאלות הנוגעות להערכת דגם הספרייה המשולבת ואחוז גבוה, יחסית, מבין העונים נמנעו מהגדרת הדגם כ"מוצלח מאד". הדבר מצריך בדיקה מעמיקה של הסיבות לכך.
5. להצלחתו של הדגם דרושים הבנה מעמיקה של הקריטריונים לשילוב, הקמה והפעלה על פי הנחיות, השקעה רבה ועבודה קשה מצד כל השותפים.

מס' מיון בספרייה :

E027.8 ספ.תשנ"ח

מס' מערכת בספרייה :
403193